

mely a legeslegrosszabb talajban is díszlik, talán tenyészni fog benne; de vagy ki sem kelt a mag, vagy a hol kikelt, ott is csakhamar kiveszett.

Nem riadott vissza a szerző nagyobb meliorációtól sem. Egymástól bizonyos távolságra 100 cm mély gödröket ásatott, míg sárga agyagra nem akadtak, ezen gödröket azután, a melyeknek átmérője 50—100 cm volt, behányták jó termékeny fekete földdel, és felül keveréktrágyából fészkeket csináltak, a mint azt dinnye alá szokás. Ezen buja talajú fészkekbe ültettek dinnyét és tököt, a mely eljárással azt akarták elérni, hogy ily módon, mint negatív kutak segítségével, a szíkes föld el nem párologható víztartalma a fekete földön át az altalajréteghez juthasson, s így a túlnedvesség meg ne ölhesse a fészkekbe ültetett növényt. De ez sem történt így: kikelt a mag s a növény fejlődésnek indult, de alig kezdett virágozni, már kiveszett. A következő esztendőben még magasabbra emelték a fészkeket és újra bevetették tökmaggal, hasonló negatív eredménnyel. Buza után ezt a táblát csalamádéval vetették be, de még a fészkek helyén is alig maradt belőle hírmondónak egynéhány vékony szárú kóró.

Jelenleg kísérletet tesz a szerző nagy mennyiségű czukorgyári mészsappal és mészsizapos vízzel való öntözéssel. HORUSITZKY HENRIK.

(16.) HERZFELDER A. DEZSŐ: *Szíkes talajok javításáról*. (Budapest, 1902. pp. 1—59.)

A szíkes talajok javítását illetőleg a szerző, francia utitanulmányai alapján, hazánkban is az öntözési berendezéssel való talajmosást találja legcélszerűbbnek.

A munkája végén levő irodalmi felsorolásból sajnálattal látjuk, hogy Magyarországról, hol a szíkes talajok javításáról már annyit írtak, csak épen két jelentéktelenebb munkára hivatkozik. HORUSITZKY H.

TÁRSULATI ÜGYEK.

Szakülések.

1903 április hó 1.-én. Elnök: T. ROTH LAJOS.

Előadások:

1. KOCH ANTAL egyet. tanár először bemutat egy halmaradványt, melyet 1900-ban hallgatóival tett kirándulása alkalmával az ürömi Kőhegy nagy kőbányái által feltárt ú. n. hárshegyi homokkőben gyűjtött volt. Ebben az alsó-oligocénkorú budavidéki homokkőben általában véve meglehetősen ritkák a kövületek és így annál érdekesebb és becsesebb benne egy halfajnak az előfordulása. Sajnos, a maradvány nagyon tökéletlen, hiányos is, meg elmosódott is. A törzsének csak farkrésze látható, a kormányúszó nélkül, de a háti és hasi sörényúszók elég jól meg vannak tartva rajta. Daczára a gyarló megtartási állapotnak, mégis egyes nagyon kiváló jellegei alapján ezen kihalt

tengeri hálnak a neme meg volt határozható *Ephippus* Cuv.-nak, melyből két kihalt faj már a híres haltartalmú monte-boleai eocén mészkőpalából ismeretes. Ezekhez hasonlít ugyan, de nem azonos faj az ürömi példány; hiányos és rossz megtartása miatt azonban új fajt nem akar még felállítani.

Másodszor ugyanó bemutatja egyik szorgalmas és tehetséges tanítványának, KORMOS TIVADAR tanárjelölt úrnak két dolgozatát, melyet vezetése alatt intézetében végezett és a megfelelő szép készítményeket is.

a) Az első dolgozat az intézet gyűjteményében található gazdag anyagból, a *steinheimi* (Württemberg) felső-miocén (szarmata emel.) édesvizi mészből származó *Planorbis*, illetőleg *Valvata multiformis*, BRGT. csigának gazdag alaksorát állítja egybe, dr. HILGENDORFNAK már 1866-ban végzett tanulmánya és meghatározása alapján. Vele szemben KORMOS a *Valvata* gen. jogosultságát vitatja és a gazdag alaksoron belül még egy élesen eltérő új változatot (a var. *Kochi*, KORMOS) talált.

Az alaksorozatnak legtöbb tagját az intézet anyagában sikerült megtalálnia és HILGENDORF leszármazási táblázata szerint igen tanulságos és szép táblázatot összeállítania, mely készítmény méltán dicséri mesterét.

b) Második dolgozata vonatkozik a nagyváradi Püspökfürdő hévvízi tavának altalajából kikerült subfossilis és fossilis édesvizi csigákra, melyeknek egy az intézetben levő gazdag gyűjteményét rendezte és meghatározta. Ezen munkánál BRUSINA Sp. zagrebi egyet. tanárnak a mult évben közölt arra vonatkozó nagybecsű tanulmánya szolgált neki alapul. Ebben BRUSINA az ottan található fossilis *melanopsis*okat 7 fajra és azokon belül még 22 változatra osztja, mi mellett a tó hévvizében még mai nap is élő *Melanopsis Pareyssi*, MÜLL. és egy változata fossilis állapotban is szerepelnek.

Hasonlóképen a tónak talajában talált fossilis neritinákat is 3 fajra és 7 változatra osztotta volt. Ezeket a BRUSINA által felállított fajokat és részben változataikat is, intézetünk gazdag anyagából sikerült is kiválogatnia KORMOS úrnak s miután meghatározásait maga BRUSINA tanár úr volt szíves fölül-bírálni és helybenhagyni, azokat a leszármaztatás sorrendjében fekete cartonra ragasztotta. Sikerült azonban neki a *Melanopsis Sikorai* alakköréből még egy igen jelleges változatot találnia, melyet var. *carinata* névvel jelöl meg.

Végre nagyon feltűntek neki a *Mel. Themaki*, *Mel. Sikorai* és *Mel. Tóthi* formáknál a szájnnyílások rendellenességei, melyek a belső ajkak, illetve a columella callosa rendkívüli megduzzadásában nyilatkoznak és melyek erőszakos behatások által történt sérüléseknek kijavítására vezethetők vissza. Ezekből is egy igen érdekes sorozatot állított össze és ragasztott volt fel fekete cartonra KORMOS úr.

SZONTAGH TAMÁS az előadásra megjegyzi, hogy a m. kir. Földtani Intézet országos részletes geológiai felvételei alkalmával a Szt.-László püspökfürdőben hosszabb időt töltött és a geológiai viszonyokat behatóbban tanulmányozta is. Tapasztalatait röviden az 1889-diki évi jelentésben, bővebben «Nagyvárad Természetrájza»-ban (szerkesztette BUNYITAY VINCZE t. kanonok 1890) közölte is. A *melanopsis*ok előfordulásának különös geológiai szinttájozó fontosságot azért nem tulajdoníthatott, mert azok nagyrészen a tavak tisztításakor kerültek mostani helyökre. A termális források hajdan sokkal nagyobb tavat ké-

pezték, de idővel a park nagyobbitása miatt annak egyrésze betömetett s a tó fenekén, illetőleg szélén élő molluskák is eltemetettek. Ezenkívül a tótisztításkor nyert melanopsisos iszappal mélyebb gödröket egyenlítették ki és dombot is emeltek. Ilyen ismétlődő térszíni zavarás miatt a melanopsisos rétegeknek különös geologiai fontosságot tulajdonítani nem lehet.

SZONTAGH tudtával a fúrásoknál és a kútásáskor sem akadtak olyan szállban fekvő rétegre, a mely a melanopsisosok előfordulásának különböző dejére bizonyíthatna. ZSIGMONDY BÉLA fúrási naplójából tudja, hogy 3.73 méter mélységig a molluskás réteg korhadó növénymaradványokkal együtt fordul elő.

2. PÁLFI MÓR dr. két óriás inoceramust mutatott be az erdélyi részek felső-kréta rétegeiből. Az egyik Szohodolról, Alsófehérmegyéből, a másik Baniczáról, Hunyadmegyéből származik. Az előbbi kétségen kívül az alsó-senonba — emscherienbe — tartozik, de valószínűnek tartja előadó, hogy a baniczai is ezen szintjébe sorozandó. Előadó mindkét fajt a tudományra nézve újnak találta és a szohodoli példányt *Inoceramus giganteus*nak, a baniczait *Inoceramus hungaricus*nak nevezte el.

1903 május hó 6.-án. Elnök: T. ROTH LAJOS.

Titkár bejelenti, hogy az április hó 1-én tartott vál. ülésen rendes tagoknak választottak: KORMOS TIVADAR tanárjelölt Budapesten (aj. KOCH ANTAL dr.) és REGULY JENŐ m. kir. bányasegédmérnök Budapesten (aj. a titkárság).

Előadások:

1. KOCH ANTAL dr. a nógrádmegyei Felsőesztergály vidékén már régebben gyűjtött és a m. kir. Földtani Intézetbe került czápa fogakat és ősemlős-maradványokat behatóbban megvizsgálva, kimutatja, hogy a fogak körülbelül 20 különböző kihalt czápa fajtól származnak, melyeknek legnagyobb része Tarnócnál is előfordul. A talált emlős-maradványok egy kihalt delphinre, egy fogas bálnára (*squalodon*) és egy tengeri szirénre (*halitherium*) voltak vonatkozathatók, melyek a sok czápa-val együtt a harmadkor közepén túl benépesítették volt a Nógrádmegye ezen területét elborított tengert.

2. TREITZ PÉTER a termőtalaj elemzéséről értekezvén, az ennél követendő eljárásokat két csoportra osztja: helyszíni és laboratoriumi vizsgálatokra. A helyszínen a termőtalaj rétegzését, kötöttségét, színét, meszességét, szódátartalmát, humusának minőségét és a benne lévő vas oxydatiójának fokát figyeljük meg. A laboratoriumban meghatározzuk a termőtalaj agyag-, vas-, humus- és mésztartalmát, a durva részt pedig mikroskoppal vizsgáljuk. A humusban a nitrogén minőségét és a finom részben a tápanyagtartalmat határozzuk meg. Ezek után előadó bemutatja a termőtalaj elemzésének néhány új módszerét. Így a mészmeghatározásra az aëropiknometer alkalmazását, továbbá a humus meghatározására egy automatikusan működő extrahálót és a vas oxydatiójának megállapítására szolgáló módszert.

3. LÖRENTHEY IMRE dr. a stratigraphia-geologia keretébe vágó két újabb megfigyeléséről számol be:

a) *Pteropodásmárga*. Míg a külföldi harmadkori képződményekben helyenként a pteropodák igen nagy mennyiségben vannak, addig nálunk eddig ritkák voltak. A budai márga felső részében van egy *planorbella*t tartalmazó

rétegcsoport, melylyel helyenként quarczandesit-tufapadok váltakoznak. Ez jelzi igen szépen a budai márga és kisczelli agyag közötti határt.

b) *A pyrgulifera tömeges előfordulása Lábatlannál.* A felső-kréta édesvizi forrására jellemző *pyrguliferák* előadó megfigyelései alapján az eocén alsó részéhez tartozó édesvizi rétegekben Lábatlan mellett, a Nyagda-árokban is igen gyakoriak.

1903 június 3.-án. Elnök: T. ROTH LAJOS.

Titkár szomorúan jelenti be, hogy ISZLAY JÓZSEF dr. fogorvos, ki a Társulatnak 1880 óta volt tagja, május hó 26-án hirtelen elhunyt.

Előadások:

1. LÖRENTHEY IMRE dr.: *Két új teknős-faj a kolozsvári eocén képződményekből* című értekezését mutatta be (l. a jelen füzetben).

2. KÁPOLNAI PAUER VIKTOR: *A geologiai térképezés geometriai segédeszközéről.*

A geologiai térképekre vonatkozó néhány előrebozsított elméleti fejtegetés után a szabálytalan vezérgörbájű horizontális hengerfelület áthatását szerkesztette meg a térképen a tereppel.

Ezen általános eljárásból következtetéseket vont le a réteges telepek térképezését s a geologiai térképeken berajzolt réteghatárok értelmezését illetőleg, oly módon, hogy az előbb említett hengerfelületet réteges telepnek tekintette, áthatási görbáját pedig annak kibúvási vonalának.

Ezután néhány specialis geologiai térképezési kérdéssel foglalkozott s ezeknek eddigi constructiv megoldásának bemutatása után, azok szerkesztés és számítás nélkül, csupán leméréssel eszközölhető megfejtését s az ehhez szükséges általa kiesztelt geometriai segédeszközöket ismertette.

A térképek után a geologiai szelvények fajairól s azok szerkesztéséről szolt s itt is egynehány egyszerűsített eljárását mutatta be.

Választmányi ülések.

1903 márczius hó 10.-én. Elnök: T. ROTH LAJOS.

Elnök előadja, hogy a wieni intern. geologus congressus comitéja II-ik cirkularéjához egy oly térképet mellékelt, a melyre reá vezette a Társulatunk kirándulását is, de ezen térkép Magyarországra vonatkozó része sem hazánk közjogi helyzetének, sem a geographiai congressusok határozatainak nem felel meg. Ő már privatim tett lépéseket e helytelen térkép megváltoztatására, de eredmény nélkül. A választmány elhatározta, hogy hivatalosan fogja felszólítani a comitét, hogy egy helyes szövegű, kiigazított térképpel pótolja a már szétküldöttet.

1903 márczius hó 21.-én. Elnök: T. ROTH LAJOS.

A wieni rendező bizottság azon válaszára, hogy őket, a mi törvényeink nem kötelezik és ajánlják, hogy mi adjunk ki egy helyes szövegű térképet, a

választmány szükségesnek tartotta még egyszer a bizottsághoz fordulni s kérni újól, hogy a tőlünk kért helyesbített térképet adja ki, mert az internatio-nális használatban legalább be kellene tartani a geographiai congressusok határozatait, a melyeket Magyarországon még az elemi és középiskolákban is már 1896 óta elfogadtak.

1903 április hó 1.-én. Elnök: T. ROTH LAJOS.

Rendes tagnak választatott KORMOS TIVADAR tanárjelölt Budapesten (aj. Koch A.) és REGULY JENŐ m. k. bányasegédmérnök Budapesten (aj. a tit-kárság).

A választmány a *Szabó-emlékalap* kamataiból megbízást adott KOCH ANTAL dr.-nak, hogy a Čerević környékén levő kövületes felső-kréta rétegeket és azok kiterjedését újra áttanulmányozza.

1903 április hó 4.-én. Elnök: T. ROTH LAJOS.

A wieni Congr. bizottság a Választmánynak márczius hó 21-én kelt határozatára azt válaszolja, hogy a térkép kiadása alkalmával követett eljárásá-nak helyességét fentartja és ezért új térképet nem akar kiadni, hajlandó azon-ban legközelebbi cirkulárjában elismerni, hogy a térkép magyarországi részén feltüntetett helységnevek nem felelnek meg a Magyarországon használtaknak. A választmány ezen megoldást nem tartotta elfogadhatónak és elhatározta, hogy a wieni bizottságtól minden tekintetben függetlenül a már előre jelzett időben megtartja szokásos évi kirándulását, ezúttal az Aldunára s ezen kirán-dulására egy kiadandó cirkulárban meghívja azon szakférfiakat is, kik a wieni congressuson résztvesznek.

1903 május hó 6.-án. Elnök: T. ROTH LAJOS.

Az elnökség Társulatunk pártfogóját, főméltóságú GALANTHAI herczeg ESTERHÁZY MIKLÓS urat, üdvözölte azon alkalomból, hogy Ő Felsége őt az aranygyapjas renddel tüntette ki és a titkár felolvassa az erre érkezett köszönő iratot, valamint jelentést tesz a kirándulás ügyének állásáról.

1903 június 3.-án. Elnök: T. ROTH LAJOS.

A selmeczbányai fiókegyesület beküldötte végső leszámolását, a mely-ben az anyaegyesületnek is juttat 179 kor. 29 f-t. A választmány ezen le-számolást tudomásul véve elhatározta, hogy az összeg hovaforrását függőben tartja és esetleg a *Szabó emléktábla* felállításához vele hozzájárul. Azután a választmány egyhangulag elhatározza, hogy az aldunai kirándulás megtartásá-ról a közbejött leküzdhetetlen akadályok miatt lemond.